પ્રવચન નં. ૧૬, ગાથા-૨૧ થી ૨૩, બુધવાર, જેઠ વદ ૬, તા. ૨૪-૬-૧૯૭૦

'અષ્ટપાહુડ'. દર્શનપાહુડની ૨૧ મી ગાથા. **'અબ કહતે હૈં કિ યહ સમ્યગ્દર્શન હી સબ ગુણોંમેં સાર હૈ...'** સમ્યગ્દર્શન એ પહેલો ધર્મનો પાયો અને (પહેલું) ધર્મનું સોપાન છે.

एवं जिणपण्णत्तं दंसणरयणं धरेह भावेण।

सारं गुणरयणत्तय सोवाणं पढम मोक्खस्स।।२१।।

અર્થ :- 'ઐસે પૂર્વોક્ત પ્રકાર...' માથે કહ્યું ને? છ દ્રવ્યની શ્રદ્ધા, આત્માની શ્રદ્ધા એમ માથે કહ્યું. આત્મા શુદ્ધ ચૈતન્ય છે એની સન્મુખ થઈને નિર્વિકલ્પ શ્રદ્ધા (થવી) એનું નામ સાચું સમકિતનું પ્રથમ દર્શન છે. સમજાણું કાંઈ? **'જિનેશ્વર દેવકા કહા હુઆ દર્શન....'** વીતરાગ પરમેશ્વર, જેને ત્રિકાળ જ્ઞાન (છે), એમણે કહ્યું જે સમ્યગ્દર્શન **'સો ગુણોંમેં ઔર દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ઇન તીન રત્નોંમેં સાર હૈ...'** સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર એવી ત્રણ દશા, એમાં પણ સમ્યગ્દર્શન સાર છે. એ વિના જ્ઞાન અને ચારિત્ર હોય નહિ. સમજાણું કાંઈ?

'ઔર મોક્ષ મંદિરમેં ચઢનેકે લિયે પહલી સીઢી હૈ,...' મોક્ષનું મંદિર ચડવાનું પહેલું પગથિયું છે. જેને આત્મા સર્વજ્ઞે કહ્યો એવો આત્મા જેને પર્યાયમાં પૂર્ણ પ્રાપ્ત કરવો છે એવો જે મોક્ષ, એની પહેલી સીઢી અથવા સીઢીનું પહેલું પગથિયું સમ્યગ્દર્શન છે. સમજાણું કાંઈ? જૈનદર્શનમાં જે નિર્ગ્રંથ પર્યાય વીતરાગની અને નિર્ગ્રંથ લિંગ દિગંબર એ જૈનદર્શન છે. એની શ્રદ્ધા અંતર આત્મામાં સ્વભાવ સન્મુખ થઈને વીતરાગી શ્રદ્ધા પ્રગટ કરવી એ પહેલું પગથિયું, મોક્ષની નિસરણીનું પહેલું પગથિયું છે.

'ઇસલિયે આચાર્ય કહતે હૈં કિ-હે ભવ્ય જીવો! તુમ ઇસકો અંતરંગ ભાવસે ધારણ કરો,...' શ્રદ્ધા વિપરીત માન્યતાઓ છોડીને આત્મા શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપ (છે), પુણ્ય ને દયા, દાનના વિકલ્પો નામ રાગ, આસ્રવતત્ત્વ એ તો આસ્રવ છે, એનાથી ભિન્ન એવો જ્ઞાનસ્વભાવી આત્મા, એનો અનુભવ કરીને એની પહેલી પ્રતીતિ કરો. **'અંતરંગ ભાવસે ધારણ કરો,...'** એમ. સમજાણું કાંઈ? **'भावेण'** શબ્દ છે ને? **'दंसणरयणं धरेह भावेण'** એમ પાઠ છે. ભાવથી ધારણ કરો. સમજાણું?

'બાહ્ય ક્રિયાદિકસે ધારણ કરના તો પરમાર્થ નહીં હૈ,...' રાગના વિકલ્પથી દેવ-ગુરુ-

શાસ્ત્રની શ્રદ્ધા કરી હોય, નવ તત્ત્વની શ્રદ્ધા વિકલ્પ, રાગથી કરી હોય એ કંઈ સારભૂત નથી, એમ કહે છે. સમજાય છે કાંઈ? દેહાદિની ક્રિયા તો ઠીક પણ દેવ-ગુરુ, સાચા દેવ અરિહંત, ગુરુ નિર્ગ્રંથ ચારિત્રવંત ભાવલિંગી સંત અને શાસ્ત્ર-સર્વજ્ઞે કહ્યાં દિગંબર શાસ્ત્રો, એ સાચા (છે) એવી જે શ્રદ્ધાનો ભાવ એ રાગની ક્રિયાનો ભાવ છે. સમજાણું કાંઈ? એ કંઈ ખરું સમકિત નથી. પરમાર્થ સમકિત નથી. સમજાણું કાંઈ? અને સમકિત જ્યાં નથી ત્યાં જ્ઞાન ને ચારિત્ર ને વ્રત ને તપ કાંઈ હોઈ શકે નહિ. એકડા વિનાનાં મીંડા છે. પહેલું પગથિયું જ આ છે. પહેલા પગથિયાના ઠેકાણા ન મળે અને ઉપર ચડી જાય. સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- વ્રત ધારણ એમાં આવી જાય.

ઉત્તર :- આવી જાય, એ તો કહેવાણું. વ્રત ધારણ કરે એટલે ચારિત્ર થઈ ગયું એટલે એને સમકિત હોય જ. મૂઢ છે. ધૂળેય નથી. વ્રત તો રાગ છે. મહાવ્રત આદિ, બાર વ્રત આદિ તો આસ્રવતત્ત્વ, વિકલ્પ છે, આસ્રવતત્ત્વ છે. એને અંગીકાર કર્યું એટલે એ તો મિથ્યાદૃષ્ટિ છે.

મુમુક્ષુ :- કોઈ વ્રત નહિ લ્યે.

ઉત્તર :- કોણ લ્યે છે? વ્રત હતા કે દિ'? અજ્ઞાનીને વ્રત કે દિ' હતા? ક્યા હૈ સેઠીજી? બરાબર હૈ? આજ બોલ્યા નથી.

'બાહ્ય ક્રિયાદિકસે ધારણ કરના...' એટલે કે વ્રત લીધા, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની શ્રદ્ધા માની, પંચમહાવ્રત એવા વિકલ્પથી શ્રદ્ધા એ શ્રદ્ધા છે જ નહિ, એ તો મિથ્યાશ્રદ્ધા છે. કામ ભારે ઝીણું જગતને. સમજાણું કાંઈ? **'ધારણ કરના સો પરમાર્થ નહીં હૈ,...'** '**भावेण**' ની સામે વ્યાખ્યા કરી.

'અંતરંગકી રુચિસે ધારણ કરના મોક્ષકા કારણ હૈ.' અંતરંગ ચૈતન્ય સ્વરૂપ એ પુણ્ય-પાપ, શુભ-અશુભ વિકલ્પ રહિત અને અનંત જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, આનંદ સહિત એવો આત્માનો સ્વભાવ (છે). બેહદ જ્ઞાન, બેહદ આનંદ, બેહદ શ્રદ્ધા, બેહદ દર્શનઉપયોગ, દર્શન, બેહદ વીર્ય એવા અનંત ચતુષ્ટય સ્વભાવસ્વરૂપ આત્મા (છે), એની અંતરંગ રુચિ કરીને સમ્યક્ ધારણ કરો, કેમકે એ મોક્ષનું પહેલું પગથિયું છે. આહાહા..! કહો, સમજાણું કાંઈ? દર્શનપાહુડ છે ને? દર્શન તો એને એ કહ્યું. 'दंसणमग्गं'. જિનવરનો માર્ગ બાહ્યમાં દિગંબર દશા જેની હોય, અભ્યંતર ત્રણ કષાયનો નાશ હોય, એવી નિર્ગ્રંથ માર્ગની જૈનદર્શનનો માર્ગ, એને જૈનદર્શન કહેવામાં આવે છે. એની શ્રદ્ધા કરવા જાય જ્યારે, એવા ત્રણ દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રને પ્રાપ્ત અને અઠ્યાવીસ મૂળગુણના બાહ્ય વિકલ્પ (હોય) અને બાહ્યમાં તદ્દન નગ્ન દશા, એનું નામ જૈનદર્શન. એટલે વસ્તુનું સ્વરૂપ આ. એની શ્રદ્ધા કરવા જાય ત્યાં આત્મા નિર્મળાનંદ શુદ્ધ ચૈતન્ય છે એવી અનંત ચતુષ્ટય ઉપર દૃષ્ટિ પડે ત્યારે તેને સમ્યગ્દર્શન થાય. સમજાણું કાંઈ? પોતે મહા અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત આનંદ એવો સ્વભાવ એ આત્મા (છે). એવા સ્વભાવને પકડીને અનુભવ કરી ને પ્રતીતિ કરવી એનું નામ પ્રથમ બધા ગુણમાં

સાર સમ્યગ્દર્શન છે.

આમ પાછું પેલામાં આવે છે ને? નહિ? સ્થાનકવાસીમાં શ્લોકો આવતા ને? શ્લોક આવતા, ભૂલી ગયા. બધા બોલતા ને? પ્રથમ શ્લોક. કોઈને યાદ ન હોય. સ્થાનકવાસી કોઈક હશે અને એમાં પાછા કોઈકને યાદ હોય. એય..! 'નાગરભાઈ'! સ્થાનકવાસીમાં પેલું હતું ને? પહેલું નથી આવતું? દર્શન સાર છે ને ચારિત્ર સાર છે, એવો શ્લોક આવે છે. એ બધા ભૂલી ગયા હશે. આ તો એમાં આવતું. 'सारं दंसणणाणं, सारं तप, संयम' ઇ. 'सारं दंसणणाणं' (બોલે) પણ એને 'सारं दंसणणाणं' ની ખબર ન મળે. બોલે ભાષા. 'सारं दंसणणाणं' તમે બધા એમાં હતા કે નહિ એમાં બોલનારા? એને ખબર ન મળે કે 'सारं दंसणणाणं' એટલે શું? સમજાણું કાંઈ? વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર, જેણે એક સમયમાં ત્રણકાળ ત્રણલોક જોયા, જાણ્યા. '**जिणपण्णत्तं**' કહ્યું છે ને? એટલે ખરેખર તો '**जिणपण्णत्तं**' એટલે જ્યારે કેવળજ્ઞાન થયું ત્યારે પ્રરૂપણા કરે છે. એ વિના તીર્થંકરની પ્રરૂપણા હોઈ શકે નહિ. સમજાણું કાંઈ? '**जिणपण्णत्तं**' છે ને? વીતરાગ પરમાત્મા અંદર પૂર્ણ દશા સર્વજ્ઞદશા થઈ, કેવળ ત્રિકાળ જ્ઞાન થયું ત્યારે એને પ્રણીતં-એણે કહેલું. એ વિના તીર્થંકર કહે નહિ. એ પહેલા ન કહે. સમજાણું કાંઈ? એમ કહે છે. તીર્થંકરદેવ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરપણું પામ્યા, પૂર્ણ ત્રિકાળ જ્ઞાન થયું ત્યારે જે '**पण्णत्तं**' કહ્યું. કારણ કે ત્યારે તીર્થંકરને વાણી હોય. એ પહેલા વાણી પ્રરૂપે નહિ. એવા ભગવાન સર્વજ્ઞદેવ ત્રિકાળ જ્ઞાની પરમેશ્વર, એમણે કહ્યું એવું જે વસ્તુનું સ્વરૂપ એને આત્માના સ્વભાવમાં ચતુષ્ટયપણે અનંત જ્ઞાન પડ્યું છે, એવું જે જિનસ્વરૂપ પોતાનું છે એની અંતરમાં દૃષ્ટિ થઈને, વેદન-અનુભવ થઈને, આનંદના સ્વાદની અંદર જ્ઞેયનું જ્ઞાન થઈને પ્રતીતિ થવી, એનું નામ પ્રથમ સમ્યગ્દર્શનરત્ન કહેવામાં આવે છે. કહો, સમજાય છે કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- ઔર વિસ્તારસે..

ઉત્તર :- ઇતના કહા ન. એય..! આ વિસ્તાર. વિસ્તાર શું? પહેલા આવી ગયું ને? છ દ્રવ્યની, નવ તત્ત્વની શ્રદ્ધા, સાત તત્ત્વની, નવ પદાર્થની, પંચાસ્તિકાયની એવી શ્રદ્ધા કરવી એ તો વ્યવહાર વિકલ્પ છે, રાગ છે. આત્મા એનાથી ભિન્ન છે. વ્યવહાર વિકલ્પ શ્રદ્ધા છે, ભગવાને કહ્યા છ દ્રવ્ય સાચા, ભગવાન સાચા, એ બધો વિકલ્પ છે, એ તો રાગ છે. કારણ કે એ તો પરદ્રવ્ય ઉપર એનું લક્ષ છે. અહીં તો સ્વદ્રવ્ય ઉપર લક્ષ કરી-થઈને સ્વ વસ્તુમાં અનંત જ્ઞાન ને આનંદ પોતે પરમાત્મસ્વરૂપ છે, એનું જ્ઞાન થવું ત્યારે એ અંતરાત્મા થાય છે. જ્યાં સુધી રાગ ને પુણ્યની ક્રિયા ધર્મ છે એમ માને છે ત્યાં સુધી બહિરાત્મા મિથ્યાદૃષ્ટિ મૂઢ છે. એ અંતરાત્મા પોતાનું સ્વરૂપ જ પરમસ્વરૂપ, પરમસ્વરૂપ પૂર્ણ અનંત જ્ઞાન, આનંદનું અંતર ભાન થઈને રુચિ થઈને પ્રતીત થવી એને સમ્યગ્દર્શન અથવા એ અંતરાત્મા થયો. કારણ કે અંતરમાં જે સ્વરૂપ હતું તેનું એને દશામાં ભાન થયું. એ પૂર્ણ પરમાત્મા પર્યાયમાં સાધવાને સાધક છે. સમજાણું કાંઈ? ભાઈ, ભારે.

'અંતરંગકી રુચિસે ધારણ કરના મોક્ષકા કારણ હૈ.' બધું પર તરફનું લક્ષ છોડી દઈ અને ભગવાનઆત્મા, અનંત અનંત આનંદનું ધામ, સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, સત્ શાશ્વત આનંદનું ધામ, જ્ઞાન, એના અંતરમાં જઈને, અંતર અનુભવ થઈને પ્રતીતિ થવી એ ધર્મનું પહેલું પગથિયું છે. એ સિવાય બધા એકડા વિનાના મીંડા છે. 'નાગરભાઈ'! આવું છે, ભાઈ! આહા..! એ ૨૧ મી (ગાથા પૂરી) થઈ.

अब कहते हैं कि–जो श्रद्धान करता है उसीके सम्यक्त्व होता है :–

ગાથા-૨૨

जं सक्कइ तं कीरइ जं च ण सक्केइ तं च सद्दहणं।
केवलिजिणेहिं भणियं सद्दहमाणस्स सम्मत्तं।।२२।।

यत् शक्नोति तत् क्रियते यत् च न शक्नुयात् तस्य च श्रद्धानम्।
केवलिजिनैः भणितं श्रद्धधानस्य सम्यक्त्वम्।।२२।।

થઈ જે શકે કરવું અને નવ થઈ શકે તે શ્રદ્ધવું,
સમ્યક્ત્વ શ્રદ્ધાવંતને સર્વજ્ઞ જિનદેવે કહ્યું. ૨૨.

अर्थ :– जो करनेको समर्थ हो वह तो करे और जो करनेको समर्थ नहीं हो वह श्रद्धान करे क्योंकि केवली भगवानने श्रद्धान करनेवालेको सम्यक्त्व कहा है।।२२।।

भावार्थ :– यहाँ आशय ऐसा है कि यदि कोई कहे कि–सम्यक्त्व होनेके बादमें तो सब परद्रव्य–संसारको हेय जानते हैं। जिसको हेय जाने उसको छोड़ मुनि बनकर चारित्रका पालन करे तब सम्यक्त्व माना जावे, इसके समाधानरूप यह गाथा है। जिसने सब परद्रव्यको हेय जानकर निजस्वरूपको उपादेय जाना, श्रद्धान किया तब मिथ्याभाव तो दूर हुआ, परन्तु जब तक (चारित्रमें प्रबल दोष है तब तक) चारित्र मोहकर्मका उदय प्रबल होता है (और) तब तक चारित्र अंगीकार करनेकी सामर्थ्य नहीं होती। जितनी सामर्थ्य है उतना तो करे और शेषका श्रद्धान करे, इसप्रकार श्रद्धान करनेवालेको ही भगवानने सम्यक्त्व कहा है।।२२।।

ગાથા-૨૨ ઉપર પ્રવચન

'અબ કહતે હૈં કિ-જો શ્રદ્ધાન કરતા હૈ ઉસીકે સમ્યક્ત્વ હોતા હૈ :-' 'નિયમસાર'માં પણ આવે છે ને? ૧૫૪. 'जदि सक्कदि कादुं' ૧૫૪ ગાથામાં આવે છે. 'નિયમસાર'. આમાં એક બીજે ઠેકાણે ટીકામાં પણ આવે છે. 'जं सक्कइ तं कीरइ जं च ण सक्केइ तं च सद्दहणं' ... એવો

શ્લોક આવે છે. ટીકામાં આવે છે, ટીકામાં આવે છે. 'અષ્ટપાહુડ'ની ટીકામાં ૩૩૧ પાનું છે.

'केवलिजिणेहिं भणियं' જુઓ! ન્યાં પણ મુક્યું છે, જોયું? કેવળજ્ઞાની પરમાત્મા થયા ત્યારે તેમણે આમ કહ્યું. આહાહા..! ભાષા તો જુઓ! 'કુંદકુંદાચાર્ય'ને નાખે છે ને. 'કુંદકુંદાચાર્ય' કહે છે, ભગવાન આમ કહે છે, હોં!

जं सक्कइ तं कीरइ जं च ण सक्केइ तं च सद्दहणं।
केवलिजिणेहिं भणियं सद्दहमाणस्स सम्मत्तं।।२२।।

અર્થ :- 'જો કરનેકો સમર્થ હો વહ તો કરે...' આત્મામાં શુદ્ધ શ્રદ્ધા કરીને શક્તિ હોય એટલું સ્વરૂપનું જ્ઞાન અને સ્વરૂપમાં સ્થિરતા કરવી. ભગવાનઆત્મા પરમાનંદ સ્વરૂપ, અતીન્દ્રિય આનંદનો ઢગલો! આહાહા..! આત્મા કોને કહેવો એની ખબર ન મળે. એવા અતીન્દ્રિય આનંદનું અંદરમાં જ્ઞાન કરી અને તેની શ્રદ્ધા કરવી અને તેમાં સ્થિરતા શક્તિ હોય તો કરવી.

'ઔર જો કરનેકો સમર્થ નહીં હો...' જો ચારિત્રની સ્થિરતા કરવાની શક્તિ ન હોય... સમજાય છે કાંઈ? સ્વરૂપ શુદ્ધ ચૈતન્ય દ્રવ્ય જ્ઞાયકમૂર્તિ છે એવું અનુભવમાં ભાન થઈને સ્વરૂપમાં ઠરવાની શક્તિ ન હોય તો શ્રદ્ધા તો બરાબર કરજે, ગોટો વાળીશ નહિ, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? **'જો કરનેકો સમર્થ નહીં હો...'** કરવાને સમર્થ ન હોય તો **'વહ શ્રદ્ધાન કરે...'** શ્રદ્ધા તો એવી રાખવી કે કેવળીએ કહ્યો એ માર્ગને અંદરમાં બરાબર શ્રદ્ધવો. સમજાણું કાંઈ? આપણે આવો માર્ગ તો પાળી શકીએ નહિ, સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન ને ચારિત્રને જૈનદર્શન કહે છે. ઇ આવ્યું હતું ને? વસ્તુનો સ્વભાવ, એની શ્રદ્ધા, એનું જ્ઞાન અને એમાં ચારિત્રની રમણતા એ જૈનદર્શન નામ વસ્તુદર્શન વિશ્વદર્શન (છે) અને અંદરમાં અઠ્યાવીસ મૂળગુણના વિકલ્પો અને બાહ્ય નગ્નદશા, એને જૈનદર્શન કહેવામાં આવે છે. એ વસ્તુનું સ્વરૂપ જ એવું છે. એમ કહે છે કે એ રીતે ચારિત્રને પાળી શક નહિ.. અમે તો કહ્યું હતું કે જૈનદર્શન આ (છે), ભાઈ! પણ એ ચારિત્ર સ્વરૂપમાં રમણતા અને એ સહિતના અઠ્યાવીસ મૂળગુણના વિકલ્પ, પંચમહાવ્રતના આસ્રવતત્ત્વનો વિકલ્પ, શરીરની દશા નગ્ન, એ રીતે જો પાળી શક નહિ તો શ્રદ્ધા તો રાખજે કે માર્ગ તો આ છે. ઢીલું કરીશ નહિ, એમ કહે છે. પેલા પાળી શક્યા નહિ ને પછી વસ્ત્ર-પાત્ર રાખ્યા ને મુનિપણું માનવા લાગ્યા એ શ્રદ્ધા ભ્રષ્ટ થઈ ગયા. સમજાણું કાંઈ? મૂળ ઇ કહેવું છે અહીં.

મુમુક્ષુ :- શ્રદ્ધાને બગાડીશ નહિ.

ઉત્તર :- હા, બગાડીશ નહિ. મુનિમાર્ગ, જૈનદર્શન એટલે વસ્તુદર્શન. વસ્તુ આત્મા જ જિન છે. 'જિન સો હી હૈ આત્મા, અન્ય સો હી હૈ કર્મ, યહી વચન સે સમજ લે જિનપ્રવચન કા મર્મ.' ભગવાનઆત્મા વીતરાગમૂર્તિ જ આત્મા છે. અંદર વીતરાગ નામ એને રાગ કે દ્વેષ વસ્તુમાં છે નહિ. ચૈતન્ય ભગવાનઆત્મામાં રાગ, દ્વેષ, પુણ્ય-પાપના વિકલ્પ જે આસ્રવ એ તો અંદર છે

નહિ. છે નહિ એટલે વીતરાગી મૂર્તિ આત્મા અરૂપી જ્ઞાનઘન વીતરાગમૂર્તિ છે. એની શ્રદ્ધા અને એનું જ્ઞાન ને એની રમણતાની વીતરાગદશા (થવી) અને તેના પંચમહાવ્રતના વિકલ્પો એને એ જાતના મુનિને જે હોય અને એ જાતની નગ્ન દિગંબર મુદ્રા જેને હોય, બીજી હોઈ શકે નહિ, આવો માર્ગ છે એને તું શ્રદ્ધજે, બરાબર શ્રદ્ધજે. અરે..! પણ એટલું બધું પાળી શકાય નહિ. આવું ચારિત્ર હોય તો.. ન પાળી શક તો શ્રદ્ધા તો બરાબર કરજે કે માર્ગ તો આ છે. ઢીલું કરીને બીજી શ્રદ્ધા કરીશ નહિ. (નહિતર) મિથ્યાત્વ થઈ જશે, એમ કહે છે. મુનિપણું આવું ન હોય. અમારાથી પળાતું નથી તો લાવો ભાઈ! વસ્ત્ર-પાત્ર રાખીને મુનિપણું માનીએ. સમજાય છે? શ્રદ્ધા બગાડીશ નહિ, નહિતર મરી જઈશ. સમજાણું કાંઈ? આહા..હા..!

આ કાળ એવો છે કે અમારાથી એવું ચારિત્ર પળાય નહિ, રહે નહિ અને તેથી ચારિત્ર હોય ત્યાં તો નગ્નદશા જ હોય, એને વસ્ત્ર-પાત્ર હોય નહિ, એને માટે કરેલો આહાર એ લ્યે નહિ. એવા વિકલ્પ એને હોય નહિ. એ એકવાર આહાર કરે, ઊભા ઊભા આહાર કરે, ક્યાંય પાત્ર લઈને જાય નહિ, .. અપાસરે લાવે એવો માર્ગ વીતરાગનો નથી. પાછા ગુરુને બતાવે. ગપ્પેગપ માર્યા છે બધા. વીતરાગ માર્ગથી બધો ભ્રષ્ટ વેશ કરી નાખ્યો. સમજાણું કાંઈ? એય..! 'મલૂકચંદભાઈ'!

ગૌતમ સુધી નાખી દીધું છે. ઉપાસકમાં. અને આનંદ શ્રાવક હતા એણે સંથારો કર્યો હતો. બધી કલ્પનાથી ગ્રંથ રચેલા. એ કોઈ શાસ્ત્ર ભગવાનના નથી. આનંદે સંથારો કર્યો, વીસ વર્ષ વ્રત પાળ્યા, ભગવાન ગામ બહાર આવેલા. ગૌતમસ્વામી વ્હોરવા ગયા. જોળી, પાતરા સાફ કરીને જાય ને. સાંભળ્યું છે કે નહિ? એ.. 'ભાઈલાલભાઈ'! સાંભળ્યું છે ને? એ.. 'રીખવદાસજી'! સુના હૈ કિ નહીં? ગૌતમ આહાર લેને ગયે થે. આહાર લિયા. હાથમાં ભાર કેટલો ઉપાડતા હશે. અધમણ. મજૂર લાગે. મુનિ છે કે મજૂર છે? જોળી ને પાતરા ને પાણી... ગયા અને સાંભળ્યું કે સંથારો કર્યો છે. ત્યાં જાઉં, ગયા, પૂછ્યું, અવધિજ્ઞાન મને થયું છે. નહિ, એવું ન થાય. ગૌતમ ગણધરને એટલીયે ખબર નહોતી? બાર અંગ રચ્યા હતા, અગિયાર અંગ ઉપરાંત બાર અંગ રચ્યા. એને ખબર ન હોય કે શ્રાવકને આવું અવધિજ્ઞાન થાય? ઇ કહે, એવું ન હોય, પ્રાયશ્ચિત લ્યો. ગણધર કહે છે. મહારાજ! એમ તો કહે નહિ, વિનયવંત છે. મહારાજ! સાચાનું પ્રાયશ્ચિત હોય કે ખોટાનું હોય? ખોટાનું પ્રાયશ્ચિત હોય. હું કંઈ ખોટો નથી, હું તો સાચો છું. ગણધરને શંકા પડી. ગયા ભગવાન પાસે. આહાર-પાણીનો ભાર અધમણનો.. ગપ્પેગપ બધી વાતું, ખોટેખોટી. એવું થયું નથી અને એવું હતું નહિ. ભગવાનને આહાર બતાવ્યા. ભગવાનને કહ્યું, મહારાજ! આ પ્રમાણે આનંદે કહ્યું માટે કોને પ્રાયશ્ચિત આવે? અરે..! જા. ભગવાનને કહે. ન્યાં એને સમાવ, એની વાત સાચી છે. ગણધર આહારપાણી મૂક્યા ત્યાં પડ્યો રહ્યો હશે એકલો. સાચવનાર માણસ રાખ્યો હોય તો સાધુ અરે..! વાત જોડી દીધી છે ને પણ. ઉપાસકમાં આવી વાત જોડી દીધી. એય..! 'ચેતનજી'!

મુમુક્ષુ :-

ઉત્તર :- શાસ્ત્રમાં છે. ભગવાને .. આ તો ઉપાસક શાસ્ત્ર છે ને? અગિયાર અંગ અત્યારે છે ને? અજ્ઞાનીએ કલ્પિત કરેલા. સાધુ મિથ્યાદૃષ્ટિ થયો એણે એ અગિયાર અંગ રચ્યા છે. સમકિતીએ નહિ અને કેવળીના તો છે જ નહિ. માર્ગ આ (છે). અહીં કીધું ને? મૂળસંઘથી ભ્રષ્ટ થયેલાઓ માર્ગને વીંખી નાખીને બીજી રીતે ભેખ અને બીજી રીતે માર્ગ મનાવ્યો એ બધા ભ્રષ્ટ મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- ... ભોગ આપી ...

ઉત્તર :- ભોગ આપી અજ્ઞાનનો અને નવો વાડો ઊભો કર્યો. અહીં તો બીજું કહેવું છે, ગૌતમસ્વામી પાછા ખમાવવા ગયા ન્યાં. ત્યાં સુધી આહાર-પાણી રહેતા હશે? લુગડા સાચવે કોણ? લુગડી ઢાંકી રાખી હશે. અરે...! એવી વાત મુનિને? કોને મુનિ કહેવા એનું ભાન ન મળે. મુનિ તો અંતર સ્વરૂપનો અનુભવ અને આનંદમાં ઝુલતા હોય છે. જેને એક આહાર-પાણી નિર્દોષ લેવાની વૃત્તિ ઊઠે. સાંભળવાની, કહેવાની. એ સિવાય વસ્ત્ર-પાત્ર ને આ ખાવા-પીવાને માટે વ્હોરવા જાવું ને ન્યાં ખાવું, એ માર્ગ વીતરાગનો છે જ નહિ. એ તો અજ્ઞાનીઓએ પાખંડીઓએ માર્ગ બીજો ચલાવ્યો છે. એય..! સમજાય છે કાંઈ? માર્ગ આ છે. એટલે કહે છે કે એવું પાળી ન શક તો શિથીલપણું કરીને શ્રદ્ધા ફેરવીશ નહિ. એમ અહીં કહે છે.

મુમુક્ષુ :- અનેકાંત છે તો ભગવાનને...

ઉત્તર :- અનેકાંત ભલે ને હોય. વસ્તુનો સ્વભાવ છે એ પ્રમાણે હોય કે એથી વિરૂદ્ધ હોય? એવું અનેકાંત હોય? સમજાણું કાંઈ? એ માટે આ ગાથા મૂકી છે. આધાર આપ્યો, '**केवलिजिणेहिं भणियं**' પેલામાં (૨૦ ગાથામાં) પણ એમ કહ્યું હતું, '**जिणवरेहिं पण्णत्तं**'. ભગવાન ત્રણકાળના જાણનાર પરમેશ્વર, એવા તીર્થંકરને વાણીનો યોગ હતો ત્યારે એણે આ કહ્યું એમ કહે છે. કેવળી થયા પછી આવું કહ્યું છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! આથી વિરૂદ્ધ કહ્યું એ બધી શ્રદ્ધા ભ્રષ્ટ છે, મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. ઇ જૈન જ નથી. એ.. 'નાગરભાઈ'!

આપણે 'લાલચંદભાઈ' હતા ને? 'વાંકાનેર', નહિ? વકીલ. કડક હતા, કડક. સાધુ, કોઈ મોટા આચાર્ય આવ્યા હશે. ગૃહસ્થ આવ્યા ઇ કહે, ચાલો, ભાઈ સાંભળવા તો આવો. જુઓ તો ખરા, કાંઈક શંકા હોય તો પ્રશ્ન કરો. આ દિગંબર થઈ ગયેલા. શ્રદ્ધામાં. 'લાલચંદ' વકીલ. તમે આવો, મોટા મહારાજ આવ્યા છે. શંકા હોય તો પૂછો, તમે આ શ્રદ્ધા ફેરવી છે તો. આ કહે કે, પણ હું તો મુસલમાન ને શ્વેતાંબરની શ્રદ્ધાને બેયને એકસરખા માનું છું. પેલો કહે, હાય.. હાય..! એમાં લખ્યું છે ને? 'મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક'માં છે. મુસલમાનની શ્રદ્ધા ગૃહીત મિથ્યાત્વની છે એવી આ લોકોની પણ ગૃહીત મિથ્યાત્વ છે. બેયને ગૃહીત મિથ્યાત્વ તરીકે સરખા માનું છું. ભલે મિથ્યાત્વના રસમાં થોડોઘણો ફેર હોય પણ ગૃહીત મિથ્યાત્વ તરીકે હું બેયને સરખા માનું છું. એટલે મારે કંઈ પૂછવા આવવાનું છે નહિ. લાલચંદ શેઠ હતા, ગુજરી ગયા. સમજમેં આયા કિ નહિ? 'મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક'મેં હૈ ના? મુસલમાન, ઈશ્વરકર્તા માનનારા, નૈયાયિક, વૈશેષિક, સાંખ્ય, શ્વેતાંબર ને પછી સ્થાનકવાસી. એ બધાને અન્ય દર્શનમાં નાખ્યા છે. એય..! 'જાદવજીભાઈ'!

ઘણા વર્ષ થયા, હવે સાંભળવા બેસે તો ખરા. આવો માર્ગ છે, ભાઈ! અહીં કંઈ લજ્જા-બજ્જા ને કો'કની શરમ ને સફારશ કામ આવે એવું નથી. સમજાણું કાંઈ?

કહે છે, શ્રદ્ધા કરજે. આ ન કરી શકાય તો શ્રદ્ધા તો કરજે કે ચારિત્ર તો વીતરાગી દશા હોય. નગ્ન દશા બાહ્યમાં હોય. એને અઠ્યાવીસ મૂળગુણના વિકલ્પ, આસ્રવતત્ત્વનો એ રાગ હોય, એને સાધુપણું કહેવામાં આવે છે. એમાં ફેરફાર માનીશ નહિ, માનીશ તો શ્રદ્ધાભ્રષ્ટ થઈ જઈશ. સમજાણું કાંઈ?

'કેવલી ભગવાનને શ્રદ્ધાન કરનેવાલેકો સમ્યક્ત્વ કહા હૈ.' કેવળી પરમાત્મા કહે છે કે એવું ચારિત્ર પાળી શકે નહિ, એવું મુનિપણું પાળી-રહી શકે નહિ (તો) શ્રદ્ધા રાખજે કે માર્ગ તો ઇ છે. મુનિપણાનો માર્ગ તો દિગંબર દશા અને વીતરાગી અંતર દશા (હોય). મુનિનો એ માર્ગ છે, એ સિવાય બીજો માર્ગ છે નહિ. સમજાણું કાંઈ?

ભાવાર્થ :- 'યહાં આશય ઐસા હૈ કિ યદિ કોઈ કહે કિ-સમ્યક્ત્વ હોનેકે બાદમેં તો સબ પરદ્રવ્ય-સંસારકો હેય જાનતે હૈં.' આત્માનું ભાન થાય તો આત્મા આનંદમૂર્તિ છે, પુણ્ય-પાપના રાગ વિનાનો છે, પરદ્રવ્યથી રહિત છે, એવું તો ભાન થયું હોય. **'પરદ્રવ્ય-સંસારકો હેય જાનતે હૈં. જિસકો હેય જાને ઉસકો છોડ મુનિ બનકર...'** એને છોડે તો મુનિ થાય. રાખે ત્યાં સુધી મુનિ કેમ કહેવાય? **'ચારિત્રકા પાલન કરે તબ સમ્યક્ત્વી માના જાયે,...'** એવું ચારિત્ર કરે, રાગાદિને હેય જાણે, ગૃહસ્થાશ્રમ સ્ત્રી, કુટુંબ છોડે તો એવું મુનિપણું હોય. તો જાણીએ કે એને સમકિત છે. એમ અજ્ઞાનીની દલીલ છે. સમજાણું કાંઈ?

'જિસકો હેય જાને ઉસકો છોડ મુનિ બનકર ચારિત્રકા પાલન કરે તબ સમ્યક્ત્વી માના જાયે,...' જેને હેય જાણ્યું એને આચરે તો એને સમકિત કેવું? એમ અજ્ઞાનીની દલીલ છે. ઘણા વખતથી ઓલા 'મગનભાઈ'નો પ્રશ્ન હતો. આ જાણ્યું છે કે રાગ હેય (છે) તો એને રાગ થાય કેમ? કહેતા હતા ને એ પ્રશ્ન? 'સુરેન્દ્રનગર', 'મગનલાલ તલકશી' ઇ કહે, આત્મામાં જાણ્યું કે આત્મા તો વિકલ્પ ને રાગ વિનાનો છે. તો પછી જ્ઞાનીને રાગ થાય કેમ? વિષયની વાસનાનો રાગ કેમ થાય? જેને હેય જાણ્યો છે, શુભરાગને હેય જાણ્યો એને એનો ભાવ થાય કેમ? એટલી શ્રદ્ધા ઢીલી છે. એમ કહેતા. 'મગનભાઈ' એમ પૂછતા. આમ તો વિચારક હતા ને વાંચન કરે. એમ નહિ, ચારિત્ર પાળી શકે નહિ, મુનિપણું લઈ શકે નહિ માટે સમકિત ન હોય એમ છે નહિ.

'શ્રેણિકરાજા' ક્ષાયિક સમકિતી. દેખો! ચારિત્ર તો નહિ, વ્રત તો નહિ પણ મરવા ટાણે જરી વિકલ્પ પણ એવો આવ્યો કે આપઘાત કર્યો. પણ એને અંદરમાં જ્ઞાતા-દૃષ્ટાપણું છે. ઉદયે ઉદયનું કામ કર્યું, દેહે દેહની ક્રિયાનું કર્યું અને આત્માએ આત્માનું કામ કર્યું છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આહા..! કહો, સમજાય છે કે નહિ આમાં? એય..! 'હિંમતભાઈ'!

'ઇસકે સમાધાનરૂપ યહ ગાથા હૈ.' જુઓ! કોઈ કહે કે, ભાઈ, સમ્યગ્દર્શન થાય. આત્મા પૂર્ણાનંદ પ્રભુ વીતરાગસ્વરૂપે એનું ભાન થાય, નિર્દોષ સ્વભાવ આત્માનો છે, એમાં સદોષપણું છે નહિ. એવું ભાન થાય તો સદોષને છોડે તો સમકિતી કહેવાય. સદોષ રાખે ને સમકિતી કેમ

કહેવાય? એવો અજ્ઞાનીનો પ્રશ્ન છે. જે સર્પને સર્પ જાણે ઇ સર્પને પકડે કેમ? એમ પશ્ન કર્યો હતો. એ રાગને, પુણ્ય-પાપને છોડવાયોગ્ય માને એ પુણ્ય-પાપ કરે કેમ? એને પુણ્ય-પાપ હોય કેમ? એમ કહે છે. અરે..! સાંભળ.

'જિસને સબ પરદ્રવ્યકો હેય જાનકર નિજસ્વરૂપકો ઉપાદેય જાના,...' શ્રદ્ધાન કિયા. આ રાગાદિ હેય છે, પુણ્ય-પાપનો વિકલ્પ, વૃત્તિ ઊઠે છે એ આદરણીય નથી. શુદ્ધ આત્મા આનંદમૂર્તિ પ્રભુ સચ્ચિદાનંદ, એ જ આદરણીય છે. એવું અંદર ભાન થયું તો **'મિથ્યાભાવ તો દૂર હુઆ,...'** રાગ મારો છે અને રાગથી મને કલ્યાણ થાય છે, એવું મિથ્યાદષ્ટિપણું એ તો મટ્યું. સમજાણું કાંઈ? **'સબ પરદ્રવ્યકો હેય જાનકર નિજસ્વરૂપકો ઉપાદેય જાના,...'** શું કીધું? વિકલ્પમાત્ર દયા, દાન, વ્રતનો રાગ એ હેય છે, છોડવાલાયક છે. આત્મા ભગવાન એક જ આદરણીય છે. સચ્ચિદાનંદ નિર્મળાનંદ પ્રભુ વીતરાગમૂર્તિ આત્મા નિર્દોષ સ્વભાવનો કંદ, આત્મા એટલે નિર્દોષ સ્વભાવનો રસ, એ જ આદરણીય છે અને રાગ આદરણીય નથી. એમ જેણે જાણ્યું, શ્રદ્ધાન કર્યું **'તબ મિથ્યાભાવ તો દૂર હુઆ,...'** મિથ્યાશ્રદ્ધા તો ગઈ. રાગ આદરણીય છે એવી માન્યતા તો ગઈ. રાગ છોડવાલાયક છે અને ભગવાનઆત્મા પૂર્ણાનંદ આદરણીય છે, એમાં મિથ્યાશ્રદ્ધા તો ગઈ. સમજાણું?

'પરન્તુ જબ તક (ચારિત્રમેં પ્રબલ દોષ હૈ તબ તક) ચારિત્ર મોહકર્મકા ઉદય પ્રબલ હોતા હૈ તબ (ઔર) તબ તક ચારિત્ર અંગીકાર કરનેકી સામર્થ્ય નહીં હોતી.' એટલે કે ચારિત્રમોહનો ઉદય હોય અને એમાં જોડાણ થાય છે એથી ચારિત્ર લેવાની શક્તિ ન હોય. કહો, સમજાણું કાંઈ? **'જિતની સામર્થ્ય હૈ ઉતના તો કરે...'** શક્તિમાં જેટલું સ્વરૂપમાં ઠરવાનું થાય એટલો પુરુષાર્થ ઇ કરે. **'ઔર શેષકા શ્રદ્ધાન કરે,...'** આત્મામાં અંદર અનુભવના આનંદમાં ઠરવું. સમજાણું કાંઈ? એ જ ચારિત્ર છે અને એ જ મોક્ષનો માર્ગ છે એમ એની શ્રદ્ધા તો કરવી.

'ઇસપ્રકાર શ્રદ્ધાન કરનેવાલેકો હી ભગવાનને સમ્યક્ત્વ કહા હૈ.' આવું જે અંતરમાં શ્રદ્ધે તેને પરમેશ્વરે સમકિત કહ્યું છે. ભલે ચારિત્ર પાળી શકે નહિ. સંસારમાં હોય, છન્નુ હજાર સ્ત્રીના વૃંદમાં વિષયની વાસનામાં જ્ઞાની દેખાય, પણ એ વાસનાને હેય જાણીને આનંદને ઉપાદેય જાણ્યો છે. એવો મિથ્યાભાવ જેને ટળી ગયો છે અને સાચી શ્રદ્ધા થઈ છે. એવી શ્રદ્ધા કરવાવાળો ક્યાંય બચાવ કરતો નથી કે મારાથી થતું નથી માટે ચારિત્ર હોય તો સમકિત કહેવાય અથવા એ ચારિત્ર ન હોય તો શું વાંધો છે? સમજાણું ? એમ નહિ. ચારિત્ર હોય તે જ મોક્ષનો માર્ગ છે. પણ મારાથી ચારિત્રની ઉગ્રતા થઈ શકતી નથી, મારામાં એ લાયકાત નથી. 'છ ઢાળા'માં આવે છે કે નહિ? 'ચારિત્રમોહવશ લેશ ન સંયમ, પૈ સુરનાથ જજૈ હૈં.' સંયમ નથી પણ સંયમની (ભાવના છે). આમાં આવ્યું હતું ને? ચેતનદગ. સંયમ ધારનેકી ચટાચટી. સમકિતીને સંયમ ધારવાની ચટાચટી છે પણ કરી શકતો નથી.

'ઋષભદેવ' ભગવાન ત્રણ જ્ઞાનના ધણી, ક્ષાયિક સમકિતી ૮૩ લાખ પૂર્વ સુધી ચારિત્ર નહોતું. ૮૩ લાખ પૂર્વે કોને કહેવા! એક પૂર્વમાં સીત્તેર લાખ છપ્પન હજાર કરોડ વર્ષ જાય. એવો

એક પૂર્વ. એવા ૮૩ લાખ પૂર્વ ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહ્યા. ચારિત્ર નહોતું. ક્ષાયિક સમકિત હતું, ત્રણ જ્ઞાન હતા.

'શ્રેણિકરાજા' ક્ષાયિક સમકિત હતું. રાણીઓ હતી, રાજ હતું, એનો રાગ હતો. એ છોડી શક્યા નથી. સમજાણું કાંઈ? પણ સમકિત છે એ ક્ષાયિક સમકિત હતું. નરકમાં ગયા, ચોર્યાશી હજાર વર્ષની સ્થિતિએ. ત્યાં પણ તીર્થંકરગોત્ર બાંધે છે. અત્યારે ન્યાં પણ તીર્થંકરગોત્ર બાંધે છે. પંડિતજી! પહેલી નરકમાં તીર્થંકરગોત્ર બાંધે? બાંધે. અહીંથી શરૂઆત કરીને તે સમયે સમયે બાંધે છે. શું કહ્યું? તીર્થંકરગોત્ર જ્યારથી એ બંધાય ત્યારથી એમને એમ ચાલુ રહ્યા કરે. ઠેઠ જ્યારે આઠમે ગુણસ્થાને જશે ત્યારે બંધ થશે. આવતા ભવમાં જ્યારે કેવળ પામવાની તૈયારી હશે, ક્ષપક શ્રેણી ચડશે ત્યાં સુધી ચાલશે. એ.. 'દેવીચંદજી'! શું કહ્યું સમજાય છે કાંઈ? નરકમાં છે, માઠી લેશ્યા છે છતાં સમયે સમયે તીર્થંકર ગોત્રના પરમાણુનું બંધન એને થયા કરે છે. શરૂ અહીંથી કર્યું હતું. શરૂઆત કંઈ નરકમાં થાય નહિ. એ તો કેવળજ્ઞાની ને તીર્થંકર કે શ્રુતકેવળીની સમીપમાં ક્ષાયિક સમકિત શરૂ થાય. સમજાય છે? છતાં હજી ત્રણ કષાય છે. ચારિત્ર અંશે (મુનિને યોગ્ય) નથી, શ્રાવકના વ્રત ને શાંતિ જોઈએ, શ્રાવકને યોગ્ય અંદર શાંતિ જોઈએ એ પણ નથી. પંચમ ગુણસ્થાનની જે શાંતિ જોઈએ એ નથી. છતાં શ્રદ્ધા એવી દઢ થઈ છે, પાકી ક્ષાયિક, કે એમાં ચારિત્ર નથી છતાં તે ક્ષાયિક સમકિત નિર્જરા કરે છે. આહા..!

અજ્ઞાની વ્રત ને તપ (કરી)ને મરીને ગળી જાય બિચારા, ક્લેશ કરીને માસ માસના અપવાસ (કરે), સમજાણું? જાવજીવ બ્રહ્મચર્ય (પાળે), સુકાઈ જાય બિચારા પણ મિથ્યાત્વને પોષતા જાય સમયે સમયે. નિર્જરા તો નહિ પણ અનંતો સંસાર સમયે સમયે વધતો જાય. કારણ કે એ રાગથી ધર્મ માને છે અને ક્રિયા એ મારી છે એમ માને છે. પંચમહાવ્રત એ ધર્મ છે એમ માને છે માટે અજ્ઞાનીને સમયે સમયે મિથ્યાત્વનું બંધન અનંત સંસારનું વધતું જાય છે. આ તે કાંઈ આંતરા! સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :-

ઉત્તર :- બહારનું પચખાણ પણ નહોતું. પચખાણ હતા, પરદ્રવ્યને રાગને આદરવો નહિ ઇ. પરદ્રવ્ય ને રાગ આદરણીય નહિ, ઇ એના પચખાણ હતા. મિથ્યાત્વનો ત્યાગ હતો. પચખાણ કહો કે ત્યાગ કહો. અંદર મિથ્યાત્વનો ત્યાગ હતો, કીધું ને.

'મિથ્યાભાવ તો દૂર હુઆ,...' રાગનો વિકલ્પ પણ સૂક્ષ્મ છે એ આદરણીય છે એ માન્યતા જ મિથ્યાદષ્ટિ અજ્ઞાનીની છે. એ ભાવ મટ્યો. એ કંઈ ઓછી વાત છે? એ મટ્યો એટલે અનંતાનુબંધીની સ્થિરતા શાંતિ થઈ એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! શું થાય? લોકોએ એવો માર્ગ કરી નાખ્યો છે ને કે એ સત્યને માર્ગે શ્રદ્ધામાં આવવું એને કઠણ થઈ પડ્યું. સમજાણું કાંઈ? જ્ઞાનનું ફળ વિરતી છે, એમ કહે છે. જેન સાચું જ્ઞાન થયું હોય એને વિરતી ચારિત્ર આવે જ. પણ આવે ત્યારે ને? જ્ઞાન થયું માટે ચારિત્ર સાથે જ હોય એમ કોણે કહ્યું? એટલું સ્વરૂપાચરણ છે. સમજાણું કાંઈ?

કહે છે કે, પાળી ન શક તો બચાવ ન કરીશ કે આ પણ માર્ગ છે. સમજાણું કાંઈ? વસ્ત્ર-પાત્ર રાખીને પણ સાધુપણું પંચમકાળમાં પાળી શકાય, એમ માનીશ નહિ, નહિતર મરી જઈશ. સમજાય છે કાંઈ? અહીં તો એમ કહેવા માગે છે. 'કુંદકુંદાચાર્ય' વાતને સ્પષ્ટ ચોખ્ખી કરે છે. કોઈપણ સફારશ-બફારશ ત્યાં ચાલે નહિ. ઓ..હો..!

ઊંધી શ્રદ્ધા-લાકડા નાખનારાઓ, એનો સંગ કરીશ નહિ, એમ 'મૂલાચાર'માં કહ્યું. કારણ કે તને એકલા ન ગોઠે તો પરણજે પણ એવા કુસંગીઓ અને મિથ્યાદષ્ટિઓના સંગમાં રહીશ નહિ. એ મિથ્યાત્વના લાકડા પુષ્ટ કરશે. એમ કહેશે, એમ થાય, થાય. પંચમકાળ છે, નબળાઈ છે. બધાયને સરખો માર્ગ હોય? કંઈક અપવાદ હોય કે નહિ? કે એકલો ચારિત્રનો ઉત્સર્ગનો માર્ગ હોય? અપવાદ એટલે શું વળી? એ તો વિકલ્પ ઉઠે એ અપવાદ છે. ઉત્સર્ગ તો વીતરાગદશા એ ઉત્સર્ગ છે. પંચમહાવ્રતનો વિકલ્પ ઊઠે એ અપવાદ છે પણ વસ્ત્ર-પાત્ર લેવાનો વિકલ્પ એ અપવાદ છે (એમ માને) એ તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? પંડિતજી! આવો માર્ગ છે. માર્ગ તો એવો છે.

માર્ગમાં અનંત તીર્થંકરોએ.... તેથી જ કહ્યું, '**केवलिजिणेहिं भणियं**'. ભાઈ! પરમેશ્વરે કહ્યું છે ને. કેવળજ્ઞાન થયા પછી જિન તીર્થંકરે કહ્યું છે, આ માર્ગ અનાદિ સનાતન આવો છે અને તું આમાંથી કંઈ ગડબડ કરવા જઈશ તો મિથ્યાદષ્ટિ થઈ રખડી મરીશ. શ્રદ્ધા કરજે કે માર્ગ તો એ છે. દિગંબર થવું, મુનિપણામાં ચારિત્ર દશાની ત્રણ કષાયનો અભાવ થવો. સમજાણું કાંઈ? અઠ્યાવીસ મૂળગુણના જ વિકલ્પ, એને એકવાર આહાર આદિ હોય એ હોય. બે-બે વાર આહાર ને પાત્રા ફરે, સવાર ને સાંજ ચા ને દૂધ (લે એ માર્ગ નથી). સમજાય છે કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- ચાર ચાર વાર લે.

ઉત્તર :- આ તો એકવાર કે બે વાર. કોઈક કહેતું હતું ને કે અમે આવશું, ભજીયા કરી રાખજો. કોણ કહેતું હતું? સૂરતમાં. પણ અહીં કહેતા હતા. પાલીતાણામાં કોણ હમણા કહેતું હતું? ઘણા માણસ બેઠા હોય. સાધ્વી આવે. ભજીયા કરી રાખજો (એમ કહે). ભજીયા સમજો છો કે નહિ? પકોડી. સવારે રોટલી ખપે પણ બપોરે (ભજીયા), સવારમાં દૂધ, બપોરે રોટલા, બપોરે બે વાગે ભજીયા, સાંજે ખીચડી ને કઢી. આ તે કાંઈ ભિખારી છે કે સાધુ છે? બે બે વાર આહાર ખાવા ને સાધુ?

અહીં તો કહે છે કે દિગંબર મુનિ જે હોય એ એકવાર કરપાત્રમાં આહાર લે. એ સિવાય બીજી વાર આહાર નહિ, બીજી વાર પાણી નહિ. એવો માર્ગ છે. એ માર્ગ પાળી શકે નહિ તો બચાવ ન કરીશ, શ્રદ્ધા કરજે. સમજાણું કાંઈ? બરાબર છે? 'નાગરભાઈ'! અનાદિનો પરમાત્મનો કહેલો આવો માર્ગ છે. કેવળી તીર્થંકરદેવે કહેલો એ જ માર્ગ મહાવિદેહમાં ચાલુ છે. 'સીમંધર' ભગવાન પરમાત્મા એ કહી રહ્યા છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? બહુ જોર આપ્યું છે. પેલામાં પણ કહ્યું છે ને? 'નિયમસાર'. ૧૫૪. અહીં લખ્યું છે. 'નિયમસાર' 'કુંદકુંદાચાર્ય'. લ્યો!

'जदि सक्कदगि कादुं जे पडिकमणादिं करेज्ज झाणमयं ।' પ્રતિક્રમણ તો એને કહેવું,

આપણે સવારમાં આવ્યું. ધ્યાનમાં અંતર આનંદમાં રમવું એનું નામ પ્રતિક્રમણ છે. 'सत्तिविहीणो जा जइ' જો શક્તિ ન હોય તો 'सद्दहणं चेव कायव्वं'. શ્રદ્ધા સાચી રાખજે. ના, ના એ તો વિકલ્પ એ પણ સાચું પડિકમણું છે, ભલે ઠરી ન શકાય, ધ્યાનમાં ન અવાય પણ વિકલ્પ કરવો એ પણ એક પ્રતિક્રમણ છે. નમો અરિહંતાણં.. નમો અરિહંતાણં કરીને બેસે એ પણ સામાયિક છે, એમ માનીશ નહિ. મરી જઈશ. નમો અરિહંતાણં (બોલીને) એમ કહે, બે ઘડી અમે સામાયિક કરી. એ તો વિકલ્પ રાગ છે. એ સામાયિક કેવી? સમજાણું કાંઈ? આહા..! સેઠી!

સામાયિક તો એને કહીએ આત્માના આનંદનો સ્વાદ આવે અને શુદ્ધઉપયોગ અંદર થાય. સમજાણું કાંઈ? એને સામાયિક કહીએ. સામાયિક આ બે પથરણા પાથર્યા અને બેઠા ને થઈ ગઈ (સામાયિક). નમો અરિહંતાણં. પાપ આવવા દીધું નથી એ સામાયિક. ધૂળેય સામાયિક નથી, એ તો અસામાયિક છે. રાગની ક્રિયા, પુણ્યનો વિકલ્પ તે ધર્મ માને, એ સામાયિક માને. અસામાયિકને સામાયિક માને એ મિથ્યાદષ્ટિ છે. એ..! 'સુજાનમલજી'! રેતી ફરે, બસ જાઓ. રેતી એવી હોય ને? બાપુ! માર્ગ એવો નથી, ભાઈ! આ માર્ગ પરમાત્માનો કેવળીએ કહેલો માર્ગ બીજો છે, ભાઈ!

ત્યાં સુધી શ્રદ્ધાન કર્તવ્ય છે, આવો પાઠ છે. ન પાળી શકાય, ચારિત્ર ન હોઈ શકે... સમજાય છે? તો શ્રદ્ધા એવી રાખજે, ગોટો વાળીશ નહિ. નહિતર મિથ્યાત્વમાં જઈને રખડવું પડશે. સમજાણું? 'અષ્ટપાહુડ'માં પણ છે. ૩૩૧ પાનું. તે દિ' કહ્યું હતું ને? ત્યાં પણ શ્લોક કહે છે. '....' જે માર્ગ ચારિત્રનો છે, જે માર્ગ કેવળજ્ઞાનીનો છે, જે માર્ગ વીતરાગનો છે એ પ્રમાણે તું કરી શકે નહિ તો શ્રદ્ધા તો કરજે. 'સકઈ' શક્તિ હોય તો કરજે. 'નસકઈ' શ્રદ્ધા કરજે કે માર્ગ આ છે. કુમાર્ગને માર્ગ માનવો, માર્ગને કુમાર્ગ માનવો એ તો મિથ્યાત્વ છે. એ બોલે ખરા, સમજે નહિ કાંઈ પાછા. સવાર-સાંજ ગડિયો હાંકે. કુસાધુને સાધુ માને તો મિથ્યાત્વ,... પાંચમા શ્રમણસૂત્રમાં આવે છે. એ બોલ્યા હતા કે નહિ ઘડિયા? આહા..!

આમાં પાછો ન્યાય આપ્યો છે. જુઓ! શું? સોળ પ્રકારના તીર્થંકરગોત્ર બંધાય છે ને? સોળ પ્રકારના. એમાં શક્તિ ત્યાગ કર્યો છે. એવો વિકલ્પ હોય છે કે શક્તિ પ્રમાણે ત્યાગ કરતા હોય. હઠ કરીને કરે એ માર્ગ જ છે નહિ. શક્તિ ત્યાગ આવે છે ને? સોળમાં. શક્તિ પ્રમાણે કરજે. એમ ને એમ લઈ લીધા વ્રત. શેના વ્રત? હજી ભાન ન મળે તારા વ્રત ક્યાંથી આવ્યા? લઈ લ્યો વ્રત, મહાવ્રત લઈ લ્યો, સાધુ થઈ જાઓ, જાઓ! ડરો નહિ, ભાઈ! તમે ડરો નહિ. સંસાર છોડો, મુનિ થાઓ.

મુમુક્ષુ :- મુનિ થયા વિના ધર્મ કેમ થાય?

ઉત્તર :- વાત સાચી. ધર્મ તો ચારિત્ર તે જ છે. પણ મુનિપણું ચારિત્ર એટલે કંઈ સમકિત વિના આવતું હશે? હજી સમકિતના ઠેકાણા ન મળે, શ્રદ્ધાના ઠેકાણા ન મળે ને લઈ લ્યો મુનિપણું. કહે છે, એમ કરીશ નહિ. સાચી શ્રદ્ધા કરનારો પાવે અજરામર ઠાણાં. અજર ને અમર, જરા ને વૃદ્ધાવસ્થા વિનાનું મોક્ષપદ છે તે પામશે. એકલા સમ્યગ્દર્શનથી પામશે, એમ કહે છે. એ ધર્મનું

પહેલું પગથિયું છે. આહાહા..! ચારિત્ર ઠાણમ. ઇ ક્યાં પ્રશ્ન છે? પણ અહીં તો કહે છે, ... એ ક્રમે ક્રમે ચારિત્ર પામીને મુક્તિ પામશે. લાખો, કરોડો વર્ષ સુધી સમકિતી જીવ ક્ષાયિક હોય અને ચારિત્ર ન હોય. સમજાણું?

'ભરત' ચક્રવર્તી. લ્યો, ક્યાં ચારિત્ર હતું? છેલ્લે એને થયું. એને તો મોટું આયુષ્ય હતું. ચોર્યાશી લાખ પૂર્વનું. એ પણ ૮૩ લાખ વર્ષે કેવળ પામ્યા છે. સમજાણું? ગૃહસ્થાશ્રમમાં હતા, સમકિતી હતા, છન્નું હજાર રાણીઓ હતા, ચક્રવર્તી હતા. કહે છે કે રાગ આવે છે તેને હેય અને દુઃખદાયક માને છે. આદરણીય છે નહિ. અને જ્યાં સુધી ચારિત્ર ન હોય ત્યાં સુધી મારી મુક્તિ થશે નહિ એમ જાણે છે. સમજાણું? ... તીર્થંકરો આવે છે ને? જો તીર્થંકરને સિદ્ધિ છે નક્કી. તો પણ ચારિત્ર અંદર સ્વરૂપની રમણતા રૂપી ચારિત્ર વિના મુક્તિ નહિ થાય. તીર્થંકરને પણ ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહ્યા ચારિત્ર ન થાય. આહાહા..! એટલે કે આ બહારનો ગૃહસ્થાશ્રમ છોડ્યો માટે ચારિત્ર (થયું), એમ નહિ. અંતર ચરણં ઇતિ ચારિત્ર. આત્મા આનંદ ભગવાનસ્વરૂપ સચ્ચિદાનંદ છે એમાં ચરવું, ચરવું એટલે રમવું, રમવું એટલે ચારિત્ર. આહાહા..! ચારિત્ર એટલે બહારમાં વેષ ફેરવી નાખ્યો, પંચમહાવ્રતના વિકલ્પ આવ્યા એ ચારિત્ર (એમ નથી). એ તો અચારિત્ર છે. આહાહા..! જગતને ભારે કામ આકરું. 'રતિભાઈ'! આવો માર્ગ છે. ભાગ્યશાળી જીવોને આ મળે. આવી વાત ક્યાં છે? સમજાણું કાંઈ? આહા..હા...!

જેટલું કરી શકાય તેટલું તો વીર્યને ફોરવીને કરજે. ન થઈ શકે તો શ્રદ્ધાન તો કરજે. શ્રદ્ધાન કરનારને કેવળી ભગવાને.. જુઓ! એમ કહ્યું ને? '**केवलिजिणेहिं भणियं**'. પરમાત્માએ કહ્યું કે તે સમકિતી છે. ચારિત્ર છે નહિ, મુનિપણાની દશા જે જોઈએ એ મારે છે નહિ. એમ માને છે, જાણે છે, એ શ્રદ્ધામાં તો ફેરફાર નથી. શ્રદ્ધામાં જો ફેરફાર થયો તો તારા મૂળિયા ખોટા થયા. મિથ્યાત્વનું મૂળિયું થયું, સમકિત ખસીને. નિગોદનું સોપાન થયું. સમજાણું કાંઈ? ૨૧, ૨૨ બે (ગાથા) થઈ. ૨૩.

अब कहते हैं कि जो ऐसे दर्शन–ज्ञान–चारित्रमें स्थित हैं वे वंदन करने योग्य हैं :–

ગાથા-૨૩

दंसणणाणचरित्ते तवविणये णिच्चकालसुपसत्था।
एदे दु वंदणीया जे गुणवादी गुणधराणं।।२३।।

दर्शनज्ञानचारित्रे तपोविनये नित्यकालसुप्रस्वस्थाः।
एते तु वन्दनीया ये गुणवादिनः गुणधराणाम्।।२३।।

દગ, જ્ઞાન ને ચારિત્ર, તપ, વિનયે સદાય સુનિષ્ઠ જે,
તે જીવ વંદનયોગ્ય છે ગુણધર તણા ગુણવાદી જે. ૨૩.

अर्थ :– दर्शन–ज्ञान–चारित्र, तप तथा विनय इनमें जो भले प्रकार स्थित हैं वे प्रशस्त हैं, सराहने योग्य हैं अथवा भले प्रकार स्वस्थ हैं लीन हैं और गणधर आचार्य भी उनके गुणानुवाद करते हैं अतः वे वन्दने योग्य हैं। दूसरे जो दर्शनादिकसे भ्रष्ट हैं और गुणवानोंसे मत्सरभाव रखकर विनयरूप नहीं प्रवर्तते वे वंदने योग्य नहीं है।।२३।।

ગાથા-૨૩ ઉપર પ્રવચન

'આગે કહતે હૈં કિ જો ઐસે દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રમેં સ્થિત હૈં વે વંદન કરને યોગ્ય હૈં :-' ત્રણેય ભેગા થઈને ચારિત્ર હોય તે વંદન કરવા લાયક છે. સાધુ તરીકે ચારિત્રવંત તરીકે, મોક્ષના માર્ગ તરીકેના ચારિત્રવંતના ગુરુ તરીકે તે વંદન લાયક છે. સમજાય છે કાંઈ?

दंसणणाणचरित्ते तवविणये णिच्चकालसुपसत्था।
एदे दु वंदणीया जे गुणवादी गुणधराणं।।२३।।

અર્થ :- 'દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર...' આત્માના સ્વરૂપનું સમ્યગ્દર્શન અને તેને ચારિત્ર આવું હોય એવી પણ પ્રતીતિ તેને આવી ગઈ છે. એનું જ્ઞાન-આત્માનું સ્વસંવેદનજ્ઞાન. શાસ્ત્રજ્ઞાનની અહીં વાત નથી. ભગવાન જ્ઞાનનું જ્ઞાન. ચૈતન્ય જ્ઞાનસ્વરૂપી પ્રભુ, એનું જ્ઞાન. અને એનું ચારિત્ર. આત્મા આનંદમૂર્તિની રમણતા. આત્મામાં આતમરામ. નિજપદ રમે સો રામ કહીએ. એ આત્માના નિજ આનંદમાં રમે તેને ચારિત્ર કહીએ. આહાહા..!

'તપ,...' ઇચ્છાનો નિરોધ હોય. ઇચ્છા એને છૂટી જાય એનું નામ તપ કહેવાય. વસ્તુના ભાન સહિત, હોં! એકલા તપ તપે એ તપ નથી, એ તો બાળતપ અને અજ્ઞાનતપ છે. સમજાણું કાંઈ? મહાવ્રતના પરિણામ એ ધર્મ છે, એ ચારિત્ર છે એમ માનનારા મિથ્યાદષ્ટિને તો તપ હોઈ શકે નહિ. એ તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. સમજાય છે કાંઈ? ચારિત્ર નથી ત્યાં તપ ક્યાંથી આવ્યા? ચારિત્ર, સ્વરૂપની દષ્ટિપૂર્વક અંદર રમણતા છે અને એને ઇચ્છા તૂટીને અમૃતની ઉગ્રતા આવે છે. તપયન્તે ઇતિ તપઃ. આત્મા તપે છે. આમ સોનું જેમ ગેરુથી શોભે છે, સોનું.. સોનું ગેરુથી શોભે એમ ભગવાનઆત્મા ચારિત્રસહિત ઉગ્ર પુરુષાર્થથી સ્થિરતા દ્વારા શોભે છે. એને તપ કહેવામાં આવે છે. આહારને છોડવો ને આ છોડું એ તો બધી લાંઘણું છે. સમજાણું કાંઈ?

'વિનય...' સાચા વીતરાગનો માર્ગ અને તેના સમકિતી જ્ઞાની ને ચારિત્રવંત, એનો વિનય. અજ્ઞાનીનો વિનય નહિ. સમજાણું કાંઈ? **'ઇનમેં જો ભલે પ્રકાર સ્થિત હૈં વે પ્રશસ્ત હૈં, સરાહને યોગ્ય હૈં...'** આવા હોય તે અનુમોદન કરવા લાયક છે. આવા હોય તે સરાહવાલાયક છે. **'અથવા ભલે પ્રકાર સ્વસ્થ હૈં લીન હૈં...'** સ્વ.. સ્વ. એ આત્મા આનંદ એવો સ્વ. એમાં સ્થ-લીન. સ્વ-સ્થ.

સ્વ એવો ચૈતન્ય ભગવાન, એમાં લીન એટલે સ્થ. આહાહા..! આ શરીર-દેહ તો હાડકા છે, માટી છે અને પુણ્ય-પાપના વિકલ્પ ઊઠે એ તો વિકાર છે. એમાં ટકવું એ ચારિત્ર નથી, એ વિનય નથી. વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)